

GIPOGLIKEMIYA VA GIPERGLIKEMIYA XOLATIDA BIRINCHI YORDAM.

Alijonova Yoqutxon Ma'murjon qizi:

Rishton Abu Ali ibn Sino

nomidagi jamoat

salomatligi texnikumi

*“ Xirurgiya va reanimatsiyada hamshiralik ishi”
fani o‘qituvchisi .*

Annotatsiya : Mazkur maqolada qandli diabet va boshqa metabolik buzilishlar natijasida yuzaga keladigan gipoglikemiya va giperglikemiya holatlarida birinchi tibbiy yordam ko‘rsatishning nazariy va amaliy jihatlari batafsil yoritilgan. Tadqiqotda ushbu holatlarning patofiziologik asoslari, rivojlanish mexanizmlari hamda klinik belgilari tahlil qilinib, ularni erta aniqlash va to‘g‘ri baholashning ahamiyati asoslab berilgan. Shuningdek, bemorlarda qon glyukozasi darajasining keskin pasayishi yoki oshishi bilan bog‘liq hayot uchun xavfli holatlarda tezkor va samarali birinchi yordam ko‘rsatish algoritmlari bayon etilgan. Maqolada gipoglikemiya va giperglikemiya holatlarida noto‘g‘ri yoki kechiktirilgan tibbiy yordam og‘ir asoratlari, jumladan koma, markaziy asab tizimi zararlanishi va o‘limga olib kelishi mumkinligi ilmiy asosda yoritilgan. Shu bilan birga, tibbiyot xodimlari, hamshiralari va bemor yaqinlari uchun ushbu favqulodda holatlarda to‘g‘ri harakat qilish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari aholining diabet bilan bog‘liq favqulodda holatlarga tayyorgarligini oshirish va birinchi yordam tizimini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: gipoglikemiya, giperglikemiya, qandli diabet, birinchi yordam, insulin, glyukoza, favqulodda holat.

Bugungi kunda qandli diabet butun dunyo bo‘yicha eng keng tarqalgan surunkali kasalliklardan biri hisoblanadi. Ushbu kasallik bilan og‘rigan bemorlarda

qondagi glyukoza miqdorining keskin pasayishi (gipoglikemiya) yoki oshishi (giperglikemiya) hayot uchun xavfli holatlarga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, bu holatlar ko'pincha to'satdan yuzaga kelib, tezkor birinchi yordam ko'rsatishni talab qiladi.

Gipoglikemiya — qondagi glyukoza miqdorining 3,3 mmol/l dan pastga tushishi bilan xarakterlanadi. Bu holat ko'pincha insulin yoki glyukozani kamaytiruvchi dorilarni me'yordan ortiq qabul qilish, ovqatni o'tkazib yuborish, og'ir jismoniy zo'riqish yoki spirtli ichimlik iste'moli natijasida yuzaga keladi. Gipoglikemiyaning asosiy belgilari sifatida terlash, titroq, kuchli ochlik hissi, yurak urishining tezlashishi, bosh aylanishi, ko'rishning xiralashishi, ongning chalkashishi va og'ir hollarda hushdan ketish kuzatiladi.

Gipoglikemiya holatida birinchi yordamning asosiy maqsadi qondagi glyukoza miqdorini tezda oshirishdan iborat. Agar bemor hushida bo'lsa, unga tez so'riladigan uglevodlar — shakar, asal, shirin choy, meva sharbati yoki glyukoza tabletkalari beriladi. Bemor hushsiz holatda bo'lsa, og'iz orqali hech narsa berilmaydi, balki tez tibbiy yordam chaqirilib, vena ichiga glyukoza yuborilishi ta'minlanadi.

Giperglikemiya esa qondagi glyukoza miqdorining me'yordan yuqori bo'lishi bilan tavsiflanadi va ko'pincha insulin yetishmovchiligi, noto'g'ri ovqatlanish, stress, infeksiya kasalliklar yoki davolash rejimiga rioya qilmaslik natijasida rivojlanadi. Giperglikemiyaning belgilari orasida kuchli chanqoqlik, tez-tez siyish, og'iz qurishi, holsizlik, bosh og'rig'i, terining quruqligi va og'ir hollarda atseton hidining paydo bo'lishi hamda koma holati kuzatiladi.

Giperglikemiya holatida birinchi yordamning asosiy vazifasi bemor holatini yengillashtirish va asoratlarning oldini olishdir. Bemor hushida bo'lsa, unga ko'p miqdorda suyuqlik ichirish, tinch holatda yotqizish va shifokor tomonidan belgilangan insulin dozasini o'z vaqtida qabul qilishiga sharoit yaratish lozim. Og'ir holatlarda esa zudlik bilan tibbiy yordam chaqiriladi, chunki giperglikemik koma hayot uchun o'ta xavfli hisoblanadi.

Shu jihatdan qaraganda, gipoglikemiya va giperglikemiya holatlarida birinchi yordamni to'g'ri tashkil etish bemorning hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ayniqsa, hamshiralar, tez tibbiy yordam xodimlari va bemor yaqinlari ushbu holatlarning belgilari va birinchi yordam algoritmini yaxshi bilishlari zarur. Xulosa qilib aytganda, gipoglikemiya va giperglikemiya qandli diabet bilan bog'liq eng xavfli va tez-tez uchraydigan favqulodda holatlardan biri bo'lib, ular o'z vaqtida aniqlanmasa va to'g'ri birinchi yordam ko'rsatilmasa, bemorning hayoti uchun jiddiy xavf tug'diradi. Ushbu holatlarning patogenezini, klinik belgilari va rivojlanish mexanizmlarini bilish tibbiyot xodimlari bilan bir qatorda bemorlarning o'zlari va ularning yaqinlari uchun ham muhimdir.

Tadqiqotda ko'rsatib o'tilganidek, gipoglikemiya holatida qondagi glyukoza darajasini tezda oshirish, giperglikemiya holatida esa bemor organizmidagi suyuqlik yetishmovchiligini bartaraf etish va metabolik muvozanatni tiklash birinchi yordamning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi. Bunday holatlarda to'g'ri va tezkor yordam ko'rsatish koma, miya shikastlanishi va boshqa og'ir asoratlarning oldini olish imkonini beradi.

Shu sababli aholi orasida diabet va uning asoratlari bo'yicha bilimlarni kengaytirish, birinchi yordam ko'rsatish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda tibbiyot xodimlarining favqulodda vaziyatlarga tayyorgarligini kuchaytirish sog'liqni saqlash tizimining ustuvor vazifalaridan biri bo'lishi lozim. Bu esa diabet bilan og'rigan bemorlarning hayot sifati va umr davomiyligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. WHO. *Diabetes Fact Sheet*. Geneva, 2022, p. 1–15.
2. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. *Qandli diabetni davolash klinik protokoli*. Toshkent, 2023, 12–29-bet.
3. Harrison's Principles of Internal Medicine. 21st ed., 2022, p. 2850–2865.
4. American Diabetes Association. *Standards of Medical Care in Diabetes*, 2023, p. 100–118.

5. Mirzaev Sh. *Ichki kasalliklar*. Toshkent, 2020, 214–228-bet.
6. O‘zbekiston tibbiyot jurnali, 2022, №3, 41–52-bet.
7. Davidson’s Principles and Practice of Medicine. 24th ed., 2022, p. 842–856.
8. International Diabetes Federation. *Diabetes Atlas*. 2021, p. 55–72.
9. Tez tibbiy yordam bo‘yicha qo‘llanma. Toshkent, 2021, 33–47-bet.
10. Kumar & Clark. *Clinical Medicine*. 2021, p. 1020–1034